

J. B. Souček v jednom článku z r. 1930 (KR 3, 1930, s. 174) trvá na tom, že teologie nesmí zůstat jen u „velkorysých koncepcí“, ale že musí ukázat „i v jednotlivostech analýzou a kritikou svých vět a rozbořením podrobných problémů na smysl a oprávněnost svých tezí“: „zde, v konkrétní teologické práci se musí ukázat nosnost velikých koncepcí“. Souček to říká v souvislosti s kritikou Masaryka, který podle něho „neanalyzoval dosti jemně smyslu teologie“, a v souvislosti s konstatováním, že „celkový Hromádkův výhled na syntézu u víře jest koncepce svou velkorysostí velmi podmanivá“. Potom však přechází k oněm svrchu uvedeným formulacím, a začíná ovšem „Ale...“. Součkovu podtržení velké důležitosti podrobných analýz v jednotlivostech a kritického prověřování oprávněnosti vlastních teologických tezí je jistě správné a podstatné, ale nelze je stavět proti důrazu na „velké koncepce“, neboť ona „oprávněnost“ vždycky závisí také celkové koncepci, nikdy jenom na detailních argumentech. Je tu ostatně základní obdoba s filosofií: také ve filosofii je naprosto nezbytné pracovat také s detailem a odůvodňovat každé drobný krok, který je proveden. Zásadně nelze připouštět přeskakování detailní vyargumentovanosti jenom nějakými náznaky či poukazy a odvolávkami na jiné autory. Ale tato drobná výstavba je jenom způsobem, jak zůstat na pevné půdě a jak zabránit, aby se myšlenková stavba zhroutila při prvním náporu kritiky. Mnohem důležitější je ona celková koncepce, ale i tu musíme ještě dále rozlišovat. Celkovost stavby je zakládána a garantována logickými prostředky, bez nichž by se žádné celkové pojetí nemohlo obejít a muselo by zůstat jen jakousi hromadou drobnějších postřehů. Rozhodující je ovšem něco ještě mnohem náročnějšího, a to je – rovněž celková – strategie myšlenkové cesty. Pochopitelně, Souček má pravdu, jestliže je kritický také k eventuelní atraktivitě velkých koncepcí (on sám mluví o podmanivosti, což je ještě mnohem víc psychologizující). Ale atraktivita či přesvědčivost (lépe než podmanivost) velkých koncepcí nemusí být nutně zdánlivá a už vůbec ne falešná či zhoubná. Skutečná pře-svědčivost spočívá v tom, že proměňuje posluchače nebo čtenáře ve svědka, tj. nepřemlouvá ho, „neukecává“, nezbavuje ho kritičnosti, nechce na něm, aby polykal bez kousání atd. Ten, kdo se působením nějaké koncepce stává jejím svědkem, už se nemusí na nikoho odvolávat, nikoho nemusí citovat, ale jako svědek už svědčí, dosvědčuje správnost, pravdivost oné koncepce sám, neboť se stala jeho vlastní koncepcí. Právě teolog se bez takového svědectví, v němž se sám stává svědkem, nemůže obejít, má-li se stát resp. zůstat opravdu teologem. Bez tohoto angažovaného dosvědčování klesá na úroveň pouhého odborníka: ví toho spoustu, ale nemá to integrováno svou vlastní koncepcí.

(Praha, 990527-1.)